

**SIEMION WITJAZIEWSKIJ VEL
PANTELEJMON JURIEW (1904–1983)
– DZIENNIKARZ, POETA I DZIAŁACZ
MNIJSZOŚCI ROSYJSKIEJ
W II RZECZYPOSPOLITEJ I PRL**

ADAM RADOSŁAW SUŁAWKA

Institut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego

ABSTRACT

Semyon Vitiazewskiy vel Panteleimon Yurev (1904–1983). Journalist, poet and Russian national minority activist in the Second Polish Republic and PPR

This article is a biographical sketch of Panteleimon Yurev, journalist, poet and Russian national minority activist in Poland who was active during the time of the Second Polish Republic (mainly under the nickname Semyon Vitiazewskiy) and the Polish People's Republic. He published his first poems as the student of gymnasium in Ostroh and was also a member of local poetic group. Soon after his graduation he started to be active in the Russian press in the Second Republic of Poland where he published his poetry, prose, historical essays and political feuilletons in which he attacked Ukrainian national movement and ukrainianisation of Orthodox Church in Volhynia. After the end of the World War II he stayed in communist Poland, living in the city of Łódź. He was also engaged in formation of the Russian cultural monthly magazine "Zveno". After Polish thaw in 1956 he also became a member of Central Administration of the Russian Cultural-Educational Society (Polish: RTKO) and editor-in-chief of Russian newspaper *Russkiy Golos* which he led until the end. After the liquidation of the RTKO by communist authorities he became one of the co-founder of new Russian minority organization, of which he was a president for a short period of time. Although he was a member of the Polish United Workers' Party he shared some ideological freedom. But later he was forced to yield for

✉ Adres do korespondencji: Zakład Historii XX wieku, Institut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego; ul. A. Mickiewicza 3, 07-410 Ostrołęka; valdas1989@o2.pl

the man supported by communist authorities. After retirement he led pioneer research on history of Russian press in Poland, which was stopped by his death.

Keywords: Russian national minority, Second Polish Republic, PPR, journalism

Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie sylwetki Pantelejmona Juriewa, słuszenie określanego przez badaczy historii emigracji rosyjskiej w Polsce jako „jedna z najbardziej interesujących postaci rosyjskiego życia literackiego w Polsce” (Bieloszewskaja, Mitzner, Flejszman 2011, s. 35). Przyszedł na świat w Moskwie w roku 1904, kiedy jego rodzice byli jeszcze studentami. Jego dziadkiem był znany działacz słowianofilski Siergiej Juriew. W czasie I wojny światowej jego rodzina za radą lekarzy przeniosła się do Ostrogu na Wołyniu, gdzie spędził resztę dzieciństwa i wczesną młodość (Bieloszewskaja, Mitzner, Flejszman 2011, s. 36; Cybart 2014, s. 40). Ze względu na przeszłość miasta i związki z obrońcą prawosławia w czasach I Rzeczypospolitej Konstantym Ostrogskim było ono zamieszkałe przez dość liczną kolonię rosyjską, osadzoną tam jeszcze w czasach carskich. Władze rosyjskie zamierzały je bowiem przekształcić w lokalny bastion prawosławia oraz rosyjskości. W tym celu, oprócz osadzania rosyjskich kolonistów, utworzyły tam prawosławne seminarium duchowne oraz gimnazjum rosyjskie¹. Właśnie to ostatnie ukończył Juriew.

Od wczesnych lat wykazywał talent literacki. Jego debiut dokonał się bardzo wcześnie, już w roku 1917, kiedy to opublikował swój wiersz pod tytułem „У подножия” („U podnóża”) na łamach almanachu poetyckiego „Молодые силы. Альманах Клуба Учащейся Молодежи” („Młode siły. Almanach Klubu Uczącej się Młodzieży”), redagowanego przez S. Rafalskiego i M. Gaskiewicza. W tym czasie zawarł znajomość z przyszłym polsko-rosyjskim poetą i prozaikiem Leonem Gomolickim (Bieloszewskaja, Mitzner, Flejszman 2011, s. 13, 36). W latach 20. Juriew kierował działającą w Ostrogu grupą poetycką o nazwie „Четки” („Wianki”), w skład której wchodził również Anatolij Derpt, Oleg Ostrożskij, Michaił Riekało oraz Ukrainiec Antin Pawluk. Grupa ta wydawała tomy poezji na prawach rękopisu, a także posiadała własne czasopismo pod tytułem *Мур юности* (*Siła młodości*) (Bieloszewskaja, Mitzner, Flejszman 2011, s. 35; Cybart 2014, s. 40).

Debiut Juriewa na łamach profesjonalnej prasy nastąpił 15 sierpnia 1925 roku w redagowanej w Równem lokalnej gazecie rosyjskiej *Волынское Слово* (*Słowo Wołyńskie*), kiedy to pod pseudonimem Siemion Witjaziewskij (tym samym, pod którym napisał wiersz „У подножия”) opublikował pierwszą część opowiadania „Лялька” („Lalka”), opisującego losy Rosjan udających się na emigrację

¹ Archiwum Akt Nowych (AAN), Towarzystwo Straży Kresowej, sygn. 347, k. 44–45.

do Turcji² (kolejne dwie części tego opowiadania zostały opublikowane w kolejnych dwóch numerach gazety³). To właśnie pod tym pseudonimem stał się on znany wśród emigracji rosyjskiej przedwojennej Polski. Pod koniec 1926 roku Witjaziewskij-Juriew został stałym współpracownikiem wspomnianego pisma *Вольнское Слово*, gdzie publikował artykuły na temat historii, literatury i krajoznawstwa oraz poezję swojego autorstwa, był też redaktorem działu „Обзор печати” („Przegląd Prasy”) tej wydawanej do końca lat dwudziestych gazety (Bieloszewskaja, Mitzner, Flejszman 2011, s. 68).

W tym czasie współpracował również z mniejszościowym dziennikiem rosyjskim o ogólnokrajowym zasięgu *Утро (Poranek)*, wydawanym w Wilnie w latach 1927–1928, a po jego upadku z również wydawanym w Wilnie dziennikiem przeznaczonym dla mniejszości rosyjskiej *Наша Жизнь (Nasze Życie)*. Publikował na łamach tychże gazet artykuły o tematyce historycznej, np. drukowane w odcinkach opracowania dotyczące historii rodu Ostrogskich: „Род князей Острожских – защитников православия и Руси” („Ród książąt Ostrogskich – obrońców prawosławia i Rusi”)⁴, historii wołyńskiego miasta Dubno: „Город Дубно и его прошлое” („Gród Dubno i jego przeszłość”)⁵ czy też początków Kozaczyzny na Rusi: „Корни казачества” („Korzenie Kozaczyzny”)⁶. Był autorem reportażu, np. o procesie członków KPZU w Łucku: „Процесс «КПЗУ» в Луцкѣ” (Proces «KPZU» w Łucku)⁷, i opowiadań (np. „Весенняя радость” – „Radość wiosenna”)⁸. Pisał także felietony, w których wyrażał niechęć wobec ukraińskiego ruchu narodowego w Polsce i Ukraińskiej SRR (gdzie w tym czasie istniała szeroka ukraińska autonomia kulturalna, tzw. korienizacja) oraz tzw. ukrainizacji Cerkwi prawosławnej na Wołyniu; zjawiska te, jego zdaniem, rozbiłyby jedność rosyjskiego narodu i Cerkwi: „Записки по Украинскому Вопросу” („Zapiski w Sprawie Ukraińskiej”)⁹; „Украинская церковь” („Cerkiew ukraińska”)¹⁰. W swoich esejach historycznych udowodnił „historyczną jedność Rusi”: „Несправедливое обвинение” („Niesłuszne obwinienie”)¹¹.

Ten okres działalności to także współpraca z efemerycznymi rosyjskimi czasopismami prawosławnymi *Светъ Истины (Światło Prawdy)* – wydawane we Włodzimierzu Wołyńskim w latach 1926–1927) oraz *Воскресение (Niedziela)* – wydawane we Lwowie w latach 1928–1929, później wznowione w latach

² *Вольнское Слово*, nr 883/1925, s. 2–3. Autorzy biografii Leona Gomolickiego podają błędną informację, jakoby jego debiutem na łamach tej gazety był artykuł „Русь, Украина, Рутэнія” z dnia 4 grudnia 1926 (Bieloszewskaja, Mitzner, Flejszman 2011, s. 67).

³ *Вольнское Слово*, nr 884/1925, s. 2–3; nr 886/1925, s. 2.

⁴ *Утро*, nr 183(2220)/1927, s. 2–3; nr 15/1928, s. 2–3; nr 85/1928, s. 2–3; nr 86/1928, s. 2–3; nr 87/1928, s. 2–3; nr 89/1928, s. 2–3; nr 90/1928, s. 2–3.

⁵ *Вольнское Слово*, nr 1270/1928, s. 3; nr 1271/1928, s. 3.

⁶ *Наша Жизнь*, nr 553/1930, s. 2; nr 554/1930, s. 2.

⁷ *Утро*, nr 121(2208)/1927, s. 2.

⁸ *Вольнское Слово*, nr 1405/1929, s. 2; nr 1406/1929, s. 3.

⁹ *Вольнское Слово*, nr 1067/1926, s. 2.

¹⁰ *Вольнское Слово*, nr 1055/1926, s. 2–3; nr 1056/1926, s. 2–3; nr 1057/1926, s. 2.

¹¹ *Наша Жизнь*, nr 289/1929, s. 2–3.

1935–1937)¹², gdzie oprócz artykułów i poezji o tematyce religijnej oraz historyczno-kościelnej publikował artykuły i felietony. Występował w nich przeciwko wspomnianej wcześniej ukraiinizacji Cerkwi prawosławnej na południowo-wschodnich terenach II Rzeczypospolitej, jak również przeciw ukraińskiemu ruchowi narodowemu w duchu *trojdedinstwa*. Dobitym tego przykładem był wiersz „Україна” („Ukraina”), który był podpisany inicjałami S.W., i kończył się wezwaniem: „Боже! В Вєрєхє правослawnєй / Былішмє завсєдєднє / Покарaj-жє помыўкє / Блwdждajєй цwry Україны!”¹³. Co godne odnotowania, na łamach tego drugiego czasopisma opublikował także kilka wierszy religijnych pod swoim prawdziwym nazwiskiem Pantelejmon Juriew, m.in.: „Молитва ко Христу” („Modlitwa do Chrystusa”)¹⁴, „Забыты́й храмъ” („Zamknięta cerkiew”)¹⁵ czy też „Рождество Христово” („Narodzenie Chrystusa”)¹⁶.

Od listopada 1928 roku był też stałym współpracownikiem wychodzącego we Lwowie moskalofilskiego tygodnika *Русский Голос* (*Głos Rosyjski*). W tym czasie mieszkał już we Lwowie na stałe, gdzie przeprowadził się wkrótce po upadku wileńskiego *Упра* (Bieloszewskaja, Mitzner, Flejszman 2011, s. 68). Na łamach *Głosu Rosyjskiego* publikował artykuły o tematyce historycznej, jak np. „Знаменательная дата” („Znamienna data”), poświęcony 275. rocznicy podpisania ugody perejasławskiej¹⁷, a także felietony polityczne. Przykładem jednego z nich jest napisany w czasie kampanii wyborczej 1928 roku artykuł pt. „Предвыборче силуєты” („Sylwetki wyborcze”), w którym w duchu *trojdedinstwa* apelował do mieszkańców wschodnich ziem II Rzeczypospolitej (których, podobnie jak wielu działaczy mniejszości rosyjskiej w Polsce, uznawał *en masse* za Rosjan) o głosowanie na startujące w tych wyborach Rosyjskie Zjednoczenie Ludowe (RNO): „Галицєя, Воўлїн, Полєсє – вєрєщє вєшєдзє, гдє сє росыјсє лудзє, повїннє онї памїєтaj є ушвїдомїє [sobie], жє сє носїєлajмї вєлїкєго і слawnєго мїajнє – росыјскєго цwлwєкєaj. [...] І прagnє вєржыє, жє нє бєдєє поўрwд нєжє анї Јудасwв-здрајцwв анї Пїлajтwв умывajєцwв своє рєчє – бєдaj тьлєко і вьлajчнє бwжwнїєцє жє Русь, швїajтлї, плwмїєннї, хардзї”¹⁸.

W redakcji *Głosu Rosyjskiego* znalazł się dzięki rekomendacji jednego z członków lwowskiego Instytutu Stauropigialnego Wasyla Romanowicza, dzięki któremu wkrótce zaangażował się również w działalność tej moskalofilskiej instytucji. Ponadto opublikował kilka utworów poetyckich na łamach wydawanych przez nią periodyków: *Временникъ Ставропїгїйскаго Института* (*Rocznik Instytutu Stauropigialnego*) oraz *Научно-Литєратурный сборник Галицко-Русской Матїццє* (*Naukowo-Literacki Zbiwv Galicyjsko-Ruskiej Macierzy*) (Bieloszew-

¹² Więcej na temat tych czasopism w: Hałaszkо 2003, s. 825–829; Suławka 2012, s. 66–67.

¹³ *Светь Истїны*, nr 10/1927, s. 12–13.

¹⁴ *Воскрєсєнїє*, nr 14/1928, s. 1.

¹⁵ *Воскрєсєнїє*, nr 15/1928, s. 1.

¹⁶ *Воскрєсєнїє*, nr 1/1929, s. 6.

¹⁷ *Русский Голос*, nr 6(298)/1929, s. 1.

¹⁸ *Русский Голос*, nr 235/1928, s. 7.

ska, Mitzner, Flejszman 2011, s. 69, 78). W *Roczniku* opublikował balladę poświęconą miastu Kijów pt. „Степовики окаянные” („Przeklęci Stepowcy”)¹⁹ oraz „Песня о началѣ Свято-Успенскаго Храма” („Pieśń o początkach Cerkwi Świętego Uśpienia”)²⁰, a w *Naukowo-Literackim Zbiorze* wiersz „Пражской группѣ москхуд. театра” („Praska grupa moskiewskiego artystycznego teatru”) oraz utrzymany w duchu *trojjeđinstwa* felieton „Единство русской народ. словестности” („Jedność rosyjskiej literatury narodowej”)²¹.

W tym czasie, wraz ze swoim przyjacielem Leonem Gomolickim, miał duży wpływ na kształt tygodnika *Głos Rosyjski*. Planowali oni ponadto z początkiem 1930 roku rozpocząć wydawanie kolejnego rosyjskiego czasopisma we Lwowie. Plany te zostały jednak pokrzyżowane pod koniec 1929 roku, kiedy to podczas zamieszek we Lwowie doszło do zdemolowania przez ukraińskich nacjonalistów siedziby redakcji *Głosu*. W trakcie tego ataku uległy również zniszczeniu materiały do planowanego pisma (Bieloszewskaja, Mitzner, Flejszman 2011, s. 80–81). Artykuły wymierzone w ukraiński ruch narodowy Witjaziewskij-Juriew publikował również na łamach wychodzącej w Paryżu emigracyjnej gazety *Возрождение (Одродzenie)* (Bieloszewskaja, Mitzner, Flejszman 2011, s. 67). W roku 1931 Witjaziewskij-Juriew został także członkiem redakcji wydawanego w Warszawie prawosławnego tygodnika *Слово (Słowo)* (Bieloszewskaja, Mitzner, Flejszman 2011, s. 120). Na łamach tego wydawanego do końca 1938 roku pisma opublikował jednak tylko kilka podpisanych utworów o treści religijnej, m.in. (jako Pantelejmon Juriew) wiersz „На Руси совѣтской” („Na Rusi sowieckiej”)²² oraz (jako Siemion Witjaziewskij) opowiadanie „Смерть отца Сеприя” („Śmierć ojca Siergieja”)²³.

Tego samego 1931 roku na przeprowadzkę do Warszawy z przyczyn materialnych zdecydował się Leon Gomolicki. Nawiązał kontakt z grupą skupioną wokół jednego z czołowych rosyjskich działaczy emigracyjnych w Polsce, redaktorem dziennika *За Свободу! (Za wolność!)* Dmitrijem Filosofowem, a także został członkiem Stowarzyszenia Rosyjskich Dziennikarzy i Literatów w Polsce. Witjaziewskij-Juriew związał się z „Demokratyczną grupą”, organizacją popierającą jednego z emigracyjnych działaczy, Pawła Miliukowa. Grupa ta wkrótce popadła w konflikt ze wspomnianym Filosofowem, wskutek czego Witjaziewskij-Juriew niedługo potem opuścił szeregi Stowarzyszenia Rosyjskich Dziennikarzy i Literatów w Polsce, którego był także członkiem. Wszystkie te czynniki spowodowały zerwanie kontaktów Witjaziewskiego-Juriewa i Gomolickiego, jak się później okazało, na zawsze (Bieloszewskaja, Mitzner, Flejszman 2011, s. 120).

Oprócz współpracy ze *Słowem* i *Głosem Rosyjskim* Witjaziewskij-Juriew w latach trzydziestych udzielał się aktywnie na niwie literackiej. Wydał w tym

¹⁹ *Временникъ* 1929, s. 18–21.

²⁰ *Временникъ* 1936–1937, s. 45–46.

²¹ *Научно-Литературный сборник Галицко-Русской Матици*, t. 7, 1930, s. 2–3, 42–45.

²² *Слово*, nr 25(410)/1937, s. 2.

²³ *Слово*, nr 1(286)/1935, s. 2–3.

czasie we Lwowie zbiory poezji: „Четвертое кольцо” („Czwarty pierścień”, 1930), „Слово о полку” („Słowo o pułku”, 1937) oraz prozę i opracowania literaturoznawcze: „Перекасти-поле” („Biegacze stepowe”, 1930), „Честь знамени” („Chwała sztandarowi”, 1937), „Очерки галицко-русской и карпато-русской литературы” („Szkiecy o galicyjskorosyjskiej i karpackorosyjskiej literaturze”, 1930–1931) (Bieloszewskaja, Mitzner, Flejszman 2011, s. 85; Mochola, Ławryniec 2001–2009). Opublikował również kilka utworów poetyckich na łamach wydawanego w latach 1936–1937 wileńskiego dziennika emigracyjnego *Новая Искра* (*Nowa Iskra*), m.in. „Из альбома эмигранта”²⁴ („Z pamiętnika emigranta”), czy też „У родных могил” („Nad ojczystymi mogiłami”²⁵. Był również redaktorem stronicowego dodatku o tematyce filmowej pod tytułem *Фильм и Экран* (*Film i Ekran*) dołączanego do tej gazety, jednakże zawieszono już po dwóch numerach.

Czas niemieckiej okupacji Witjaziewskij-Juriew wraz ze swoją żoną Anną spędził w Warszawie. W czasie powstania warszawskiego utracił cały swój dobytek. Zapewne dlatego wkrótce po zakończeniu II wojny światowej, podobnie jak jego dawny przyjaciel Leon Gomolicki, przeprowadził się do Łodzi (Bieloszewskaja, Mitzner, Flejszman 2011, s. 259, 271; Cybart 2014, s. 40). Wkrótce potem, kontynuując swoją kinematograficzną pasję jeszcze z czasów współpracy z dziennikiem *Nowa Iskra*, zaczął publikować na łamach czasopisma *Film*, gdzie w latach 1947–1956 ukazało się w języku polskim kilkanaście artykułów jego autorstwa dotyczących kinematografii²⁶.

W Łodzi po zakończeniu II wojny światowej wciąż istniała dość liczna diaspora rosyjska, której liczebność szacowano na ok. 1,7 tys. osób. Przedstawiciele tejże społeczności postanowili reaktywować miejscowy oddział Rosyjskiego Towarzystwa Dobroczynności (RTD), organizacji prężnie działającej przed wojną na terenie II Rzeczypospolitej. Mimo niechęci władz komunistycznych plany te ostatecznie doszły do skutku dzięki wsparciu warszawskiej diaspory rosyjskiej. Statut RTD ostatecznie zatwierdzono pod koniec 1946 roku, a pierwszym prezesem stowarzyszenia został były poseł i działacz mniejszości rosyjskiej w przedwojennej Polsce Nikołaj Sierebrennikow, który pełnił tę funkcję do marca 1949. Gdy władze komunistyczne zorientowały się co do przeszłości prezesa Sierebrennikowa, został on odwołany ze stanowiska, a jego miejsce zajęła Jelena Wakar.

Władze dążyły jednak do zlikwidowania stowarzyszenia, oficjalnie uzasadniając to tym, jakoby działalność dobroczynna była w ustroju socjalistycznym zbyt duża. Ostatecznie w roku 1950 RTD zostało przekształcone w Rosyjskie Towarzystwo Kulturalno-Oświatowe (RTKO), a na jego czele stanął redaktor przedwojennego rosyjskiego tygodnika *Меч* (*Miecz*) Georgij Sokołow (Olejnik 1997,

²⁴ *Новая Искра*, nr 117/1936, s. 3.

²⁵ *Новая Искра*, nr 144/1936, s. 3.

²⁶ Bibliografia artykułów Pantelejmona Juriewa opublikowanych na łamach tego pisma w: Juriew Pantelejmon. Film w prasie polskiej. Filmpolski.pl [http://www.filmpolski.pl/rec/index.php/rec/60896/4; 11.05.2015].

s. 81–83; Olejnik 2003, s. 533–535, 537; Olejnik 2013, s. 113–114). Sam Juriew, zapewne ze względu na swoją przeszłość, nie odgrywał jeszcze wówczas ważniejszej roli w działalności tej organizacji, co jednak z czasem miało ulec zmianie.

W roku 1952 powołano do życia organ prasowy, miesięcznik *Звено* (*Ogniwo*). Redaktorem naczelnym periodyku został prezes RTKO Giorgij Sokołow, a jego zastępcą – właśnie Juriew (Olejnik 2013, s. 114). Pierwszy, podwójny numer pisma, datowany na październik–listopad, był bogato ilustrowany, liczył 30 stron i kosztował złotówkę. W numerze tym został opublikowany artykuł Pantelejmona Juriewa pt. „Гоголь в Польше” („Gogol w Polsce”)²⁷, opisujący recepcję twórczości tego pisarza w Polsce w XIX i XX wieku. Był to jednak zarazem ostatni artykuł Juriewa w *Ogniwie*, które nie przetrwało zbyt długo. Ostatni, podwójny numer (4–5) tego pisma był datowany na kwiecień–maj 1953 roku. W ostatniej chwili dołączono do niego również czterostronicową wkładkę poświęconą postaci właśnie zmarłego „Ojca narodów”.

Po tym numerze pismo zostało zawieszono z powodu braku dalszych środków (Olejnik 2013, s. 114), a swoją kolejną szansę miało otrzymać dopiero kilka lat później, w bardziej sprzyjających okolicznościach politycznych, o czym dalej. W kolejnych latach działalność RTKO napotykała ciągle utrudnienia ze strony władz komunistycznych, które rozważały jego likwidację, a w roku 1955 pozbawiły je dotacji finansowych. W rezultacie RTKO zostało zmuszone do zorganizowania szeregu przedsięwzięć, za pomocą których miało zamiar pozyskiwać środki finansowe na swoją działalność (Olejnik 1997, s. 84–85; Olejnik 2003, s. 535–537; Olejnik 2013, s. 115).

Tymczasem wskutek przemian politycznych w Polsce w roku 1956 otworzyła się możliwość bardziej swobodnej działalności również dla RTKO. To właśnie w tym roku do Zarządu Głównego stowarzyszenia wszedł Pantelejmon Juriew, który pełnił w nim wówczas funkcję skarbnika²⁸. W sierpniu tego roku wznowiono wydawanie miesięcznika *Звено*, którego redaktorem naczelnym został ponownie prezes RTKO, Sokołow²⁹. Nakład pisma wahał się w granicach 5000–5400 egzemplarzy.

W pracę nad wydawaniem pisma zaangażował się też Juriew; to w jego mieszkaniu w Łodzi przy ulicy Lipowej 1 mieścił się oddział redakcji pisma. Publikował tam również swoje artykuły, m.in. na temat związków Iwana Franki z rosyjską kulturą: „Франко” („Franko”)³⁰, posiadanej przez siebie kolekcji słowników polsko-rosyjskich: „О польско-русских словарях” („O polsko-rosyjskich słownikach”)³¹. Jego artykuły były rzeczowe, bogato ilustrowane i niemal unikające tematyki obowiązującej wówczas ideologii.

²⁷ *Звено*, nr 1–2/1952, s. 13.

²⁸ AAN, Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (KC PZPR) sygn. 237/XIV–144, k. 79a; Olejnik 2003, s. 537; Olejnik 2013, s. 116.

²⁹ AAN, KC PZPR sygn. 237/XIV–144, k. 51.

³⁰ *Звено*, nr 2–3/1956, s. 8–10.

³¹ *Звено*, nr 4–5/1956, s. 27.

Wyjątkiem był artykuł „Полония” („Polonia”), w którym wypowiedział się pozytywnie o założonym przez władze komunistyczne Towarzystwie Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia” – jego celem było prowadzenie działalności propagandowej wśród polskiej emigracji – jednocześnie przeciwstawiając je białoruskiemu stowarzyszeniu emigracyjnemu³². Należy jednak podkreślić, że artykuł ten został napisany we współautorstwie z Władimirem Pisariewiczem, wykazującym się w RTKO szczególną gorliwością wobec władz, której przykładem był jego referat sprawozdawczy wygłoszony kilka lat wcześniej w czasie zjazdu przekształcającego RTD w RTKO³³.

Na łamach czasopisma *Ogniwo*, skierowanego do inteligencji, poruszano tematykę szeroko rozumianej kultury: literatury, teatru, kinematografii, języka rosyjskiego. Plany kierownictwa RTKO sięgały jednak dalej: zamierzało ono powołać do życia kolejne pismo, adresowane do przeciętnego zjadacza chleba mieszkającego w PRL, a mówiącego po rosyjsku, pismo informujące o życiu codziennym zwykłych Rosjan w Polsce oraz ich problemach i potrzebach.

W myśl planów kierownictwa RTKO nowy organ prasowy miał nosić tytuł *Заря (Zorza)* i ukazywać się co tydzień w nakładzie 20 tys. egzemplarzy. Objętość pisma miała liczyć 6–8 kolumn w formacie B3, a cena za numer miała wynosić 1,20 zł. Szybko się jednak okazało, że tak wielki nakład nie będzie opłacalny (nie spotkałby się też z życzliwym przyjęciem władz). Ostatecznie więc zmniejszono go do 15 tys. egzemplarzy. Zdecydowano się również na zmianę nazwy pisma na *Русский Голос* (w nawiązaniu do wychodzącego przed wojną we Lwowie tygodnika, w którym – jak już wcześniej wspomniano – Juriew publikował pod pseudonimem Witjaziewskij)³⁴.

Ostatecznie kolejne czasopismo mniejszości rosyjskiej w Polsce ujrzało światło dzienne 15 stycznia 1957 roku. Fakt ten zapowiedziano nieco wcześniej na łamach magazynu *Звено*, którego redakcja w artykule pt. „Привет Русскому Голосу!” („Witamy Głos Rosyjski!”) życzyła mającemu się wkrótce ukazać tygodnikowi sukcesu wydawniczego: „Jest konieczne, żeby gazeta docierała wszędzie, gdzie żyją ludzie rosyjscy, żeby ona przenikała do nich, nawet do chaty w najbardziej oddalonej głuszy”³⁵. Redaktorem naczelnym nowego pisma został właśnie Juriew, redakcja mieściła się w siedzibie Zarządu Głównego RTKO w Warszawie, przy ulicy Targowej 63. Według zachowanych w AAN danych jako

³² *Звено*, nr 6/1956, s. 4–5.

³³ Choć formalnie Pisariewicz nie przynależał do PZPR, to był on uznawany przez władze komunistyczne za działacza „o przekonaniach wybitnie lewicowych”. Zob. Olejnik 1997, s. 83; Olejnik 2013, s. 112.

³⁴ Archiwum Rosyjskiego Stowarzyszenia Kulturalno-Oświatowego (ARSKO), Korespondencja Rosyjskiego Towarzystwa Kulturalno-Oświatowego (RTKO) z Głównym Urzędem Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk (GUKPPiW); Zezwolenie na wydawanie czasopisma nr 6 z dnia 9 listopada 1956 r., List GUKPPiW do RTKO z dnia 28 grudnia 1956 r.

³⁵ *Звено*, nr 6/1956, s. 19.

redaktor naczelny pisma Juriew zarabiał w 1958 roku 3000 złotych brutto; nieco później pensja wzrosła do 3500 złotych³⁶.

Wkrótce po rozpoczęciu wydawania pisma jego nakład został ponownie zmniejszony – do 10 tys. egzemplarzy. Niska sprzedaż (niecałe 4 tys.) była zapewne przyczyną kolejnego zmniejszenia nakładu, który w wypadku kolejnych numerów oscylował w granicach 7 tys. egzemplarzy, z czego sprzedawana była mniej więcej połowa. Reszta egzemplarzy zalegała w magazynach jako makulatura³⁷. Sam Juriew w swoich wspomnieniach za przyczynę stałego zmniejszania się nakładu pisma uważał jednak działania niechętnych mu władz, pisząc:

„*Głos Rosyjski* trwale pozyskał dla siebie masy czytelnice i w początkowych dniach ukazywał się w nakładzie piętnastu tysięcy egzemplarzy. I tylko w rezultacie zakulisowych intryg, a z czasem i jawnych represji wielkość nakładu wskutek tego spadła do dziesięciu tysięcy. Potem, z powodu niedostatecznej ilości pieniędzy, nakład należało ograniczyć do ośmiu–dziewięciu tysięcy. Przez wszystkie lata istnienia *Głosu Rosyjskiego* prowadziliśmy uporczywą walkę o zachowanie gazety, zapewnienie jej środków, pieniędzy i typografii. Z latami niechęć niektórych organów władzy i także ze strony odrębnych działaczy aparatu partyjnego nie tylko nie słabła, ale nawet nasiliła się, co w rezultacie nieuchronnie musiało doprowadzić do likwidacji gazety”³⁸.

Należy jednak zwrócić uwagę, że choć władze komunistycznie rzeczywiście nie były zbyt życzliwe redagowanemu przez Juriewa pismu, to jednak początkowy nakład był zdecydowanie zbyt wielki w stosunku do popytu na rynku, ponadto przeprowadzona pod koniec 1958 roku kontrola NIK wykazała, że wydawanie zarówno *Ogniwa*, jak i *Głosu Rosyjskiego* przyniosło olbrzymie straty finansowe³⁹, zapewne właśnie dlatego doszło do obniżenia nakładu.

Jako redaktor organu prasowego mniejszości rosyjskiej Juriew, choć formalnie był członkiem PZPR⁴⁰, nie zamierzał być bezwolnym narzędziem w rękach władzy, której ideologia stała w sprzeczności ze światopoglądem wyznawanym przez niego oraz większość działaczy rosyjskich w Polsce. Wprawdzie na łamach polskojęzycznego dodatku do pisma pod tytułem *Głos Rosyjski* zapewniał, że redagowany przez niego periodyk całkowicie stoi na linii politycznej PZPR, przyjmuje w całej jego rozciągłości program budownictwa socjalistycznego w naszym kraju, zwalcza poglądy szowinistyczne, nastroje proemigracyjne środowiska rosyjskiego, stoi na gruncie uznania budownictwa komunistycznego w ZSRR⁴¹, ale praktyka redakcyjna w jego wykonaniu wyglądała nieco inaczej. Już w jednym z pierwszych numerów apelował do władz o możliwość nauczania religii prawosławnej w szkołach. Z kolei artykuły związane z obowiązującą ideologią druko-

³⁶ AAN, KC PZPR sygn. 237/XIV–144, k. 53.

³⁷ AAN, KC PZPR sygn. 237/XIV–144, k. 8, 49–51; Olejnik 1997, s. 86; Olejnik 2013, s. 119.

³⁸ Cytat za: Cybart 2014, s. 40.

³⁹ Zob. AAN, KC PZPR sygn. 237/XIV–144, k. 49.

⁴⁰ AAN, KC PZPR sygn. 237/XIV–144, k. 2–3.

⁴¹ *Głos Rosyjski*, kwiecień 1960, s. 1.

wał czcionką w innym kolorze (najczęściej czerwonym bądź błękitnym) i widać było wyraźnie, że są one dołączone do pisma na siłę (Górecki 2002, s. 276–277).

Początkowo *Głos Rosyjski* miał głównie charakter informacyjny, jednak od roku 1958, już po wchłonięciu *Ogniwa*, o czym dalej, zaczął przybierać profil kulturalno-oświatowy (Cybart 2014, s. 38). Na łamach tego periodyku publikowano również poezję pozostałych w Polsce przedstawicieli przedwojennej rosyjskiej emigracji: Lubow Sienickiej, Georgija Sorgonina-Rozwadowskiego, Natalii Russkiej, Olega Ostrożskiego (Biełoszewskaja, Mitzner, Flejszman 2011, s. 271).

W artykułach własnego autorstwa, ponownie jak w przypadku *Ogniwa*, Juriew starał się unikać kwestii ideologicznych, koncentrując się na tematyce historii mniejszości rosyjskiej w Polsce oraz historii polsko-rosyjskich kontaktów kulturalnych. Jedną z ciekawszych jego prac był artykuł „Из историй русской печати на польских землях” („Z historii prasy rosyjskiej na ziemiach polskich”), który był najprawdopodobniej pierwszym artykułem opisującym prasę rosyjską wydawaną na ziemiach polskich przed wybuchem I wojny światowej. W artykule tym, korzystając z danych Publicznej Biblioteki im. Sałtykowa-Szczedrina w Leningradzie, Juriew wymienił łącznie 47 tytułów prasowych w języku rosyjskim, wydawanych w Białymstoku i Warszawie przed wybuchem I wojny światowej, jak również zamieścił zdjęcia kilku winiet tychże gazet⁴².

Oprócz kierowania czasopismem *Głos Rosyjski* Juriew pełnił również funkcję przewodniczącego Komisji Historyczno-Etnograficznej przy Zarządzie Głównym RTKO, której celem było zbieranie źródeł dotyczących historii oraz kultury staroobrzędowców zamieszkujących ziemie polskie. W związku z tym na łamach swojej gazety apelował o nadsyłanie wszelkich informacji na ten temat⁴³. Ponadto kierowane przez niego pismo miało jednoznacznie pozytywny stosunek do religii prawosławnej. Wszystko to nie mogło pozostać bez wpływu na negatywne nastawienie komunistycznych władz do tej gazety. Skutkiem były problemy z typografią oraz dystrybucją w kioskach. To, że *Głos Rosyjski* mógł w ogóle egzystować, był dużą zasługą dyplomatycznych talentów jego redaktora (Cybart 2014, s. 38).

Mimo względnie pomyślnego funkcjonowania na rynku gazeta przeżywała kolejne problemy. Już po roku wydawania z powodu kłopotów finansowych redakcji podniesiono jej cenę z 60 groszy do 1 złotego oraz przekształcono ją w dwutygodnik. W roku 1959 pismo ponownie zostało tygodnikiem, jednakże jego cena została podniesiona do 2 złotych. W kolejnym roku *Głos Rosyjski* znów się ukazywał co dwa tygodnie. Okazało się również, że poza zasięgiem RTKO jest wydawanie jednocześnie dwóch czasopism. Dlatego też magazyn *Ogniwo* został przekształcony w dodatek do *Głosu Rosyjskiego* (jako samodzielne pismo miesięcznik ten po raz ostatni ukazał się w czerwcu 1957). Początkowo *Ogniwo*

⁴² *Русский Голос*, nr 7–8 (203–204)/1963, s. 4.

⁴³ *Русский Голос*, nr 16 (145–146)/1960, s. 6.

liczyło 8 stron i było odrębnym comiesięcznym dodatkiem dołączanym do *Głosu*, szybko jednak zostało zredukowane do 1 kolumny (Olejnik 2013, s. 116).

Co ciekawe, redagowana przez Juriewa gazeta była darzona niechęcią również przez działaczy mniejszości białoruskiej w Polsce; jeden z nich, redaktor naczelny *Niwy* Jerzy Wołkowyski wprost uważał pismo za narzędzie rusyfikacji ludności białoruskiej na Podlasiu, pisząc, że „pachnie *«jedno i niedzielnioj»*” (Olejnik 1997, s. 85–86). Biorąc pod uwagę przedwojenną publicystykę redaktora *Głosu*, uprawianą jeszcze pod pseudonimem Siemion Witjaziewskij, nie należy się do końca dziwić tym zarzutem... W tym czasie Juriew zajmował się również tłumaczeniem polskiej poezji na język rosyjski. W roku 1958 ukazał się w Łodzi przeznaczony dla czytelników w ZSRR przetłumaczony przez niego na język rosyjski zbiór poezji dziecięcej znanych polskich poetów, m.in. Jana Brzechwy, Juliana Tuwima, Marii Konopnickiej czy też Grzegorza Timofiejewa⁴⁴.

Pod koniec lat pięćdziesiątych działalność RTKO spotkała się po raz kolejny ze wzmożoną krytyką władz, które dopatrywały się nieprawidłowości w działalności finansowej Zarządu Głównego. Wskutek tego w lipcu 1960 roku rozwiązano RTKO oraz zlikwidowano zarządzane przez nie prywatne przedsiębiorstwa. Wkrótce potem jednak rosyjscy działacze postanowili założyć kolejną organizację. W dniu 21 lipca 1961 roku złożono wniosek o zarejestrowanie Rosyjskiego Stowarzyszenia Kulturalnego „Zwienja”, którego siedziba tym razem mieściła się w Łodzi. Tymczasowym prezesem Zarządu Głównego został właśnie Pantelejmon Juriew. W tym samym roku przeniesiono również do prywatnego mieszkania Juriewa (mieszczącego się na ulicy Lipowej 1 mieszkanie 8 w Łodzi) siedzibę redakcji *Głosu Rosyjskiego*, będącego już wówczas miesięcznikiem (Bieloszewskaja, Mitzner, Flejszman 2011, s. 271; Olejnik 1997, s. 87–88; Olejnik 2006, s. 105–106; Olejnik 2013, s. 117, 119). Zmniejszono także nakład pisma do 5200 egzemplarzy⁴⁵. W związku z tym redaktor pisma apelował do czytelników o wykupienie prenumeraty pisma:

Przypominamy [...] naszym czytelnikom: nie wystarczy czytać *Głosu Rosyjskiego* lub kupować go w kioskach Ruchu. Tylko prenumerata (12 złotych rocznie!) stwarza realną bazę wydawniczą i zabezpiecza tym samym byt *Głosu Rosyjskiego*⁴⁶.

W czerwcu 1962 roku przewodniczącym ZG został Grigorij Rybakow z Warszawy, Juriew zaś został wybrany jednym z dwóch wiceprzewodniczących. Trzy miesiące po rejestracji zmieniono nazwę organizacji na Rosyjskie Stowarzyszenie Kulturalne (RSK), a 28 kwietnia 1963 roku nowym przewodniczącym ZG RSK został właśnie Pantelejmon Juriew (Olejnik 1997, s. 87; Olejnik 2003, s. 537–538). W związku z tym zaczął on publikować na łamach swojej gazety

⁴⁴ *Dziennik Łódzki*, nr 284 (3739)/1958, s. 3; Gorzelski 1983, s. 9.

⁴⁵ ARSKO, Korespondencja RTKO..., Zezwolenie na wydawanie pisma nr 257/61 z dnia 21 lutego 1961 r.

⁴⁶ *Głos Rosyjski*, lipiec 1961, s. 1.

również artykuły dotyczące działalności organizacyjnej zarządzanego przez siebie stowarzyszenia.

Mimo lojalnej postawy członków RSK wobec władzy ta ledwie tolerowała jego działalność ze względu na przeszłość jego członków (w tym oczywiście przewodniczącego Juriewa) oraz ich poglądy, a także ich związki z Cerkwią prawosławną. Oficjalnie władze twierdziły, że do realizowania celów RSK wystarczy Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej (TPPR). Dlatego też stopniowo ograniczały autonomię Stowarzyszenia. Pierwszym krokiem było doprowadzenie do rezygnacji ze stanowiska przewodniczącego ZG RSK Pantelejmona Juriewa (w dniu 4 października 1964 roku) i mianowanie na jego następcę powolnego wobec władz PRL aktywistę PZPR oraz działacza Towarzystwa Szkoły Świeckiej Jerzego (Georgija) Tredjakowskiego, który oprócz publikowania na łamach *Głosu Rosyjskiego* utrzymanych w ideologicznym tonie artykułów zajmował się sabotowaniem działalności organizacji (Olejnik 1997, s. 88; Olejnik 2006, s. 106).

Działania Tredjakowskiego miały fatalny wpływ również na los miesięcznika *Głos Rosyjski*, który w połowie 1965 roku przestał być dystrybuowany w sieci kiosków Ruchu i został przekształcony w bezpłatny wewnętrzny biuletyn RSK, przeznaczony wyłącznie dla członków tej organizacji. Zamieszczano w nim głównie artykuły poświęcone działalności Stowarzyszenia, jak również artykuły o tematyce literackiej i poezję. Autorzy artykułów publikowanych w piśmie nie otrzymywali za nie wynagrodzenia, aczkolwiek dla autorów najlepszych prac redakcja przewidywała nagrody rzeczowe⁴⁷. Wojciech Górecki dość trafnie porównywał te ostatnie numery *Głosu* do konspiracyjnie wydawanych w czasie stanu wojennego nielegalnych czasopism opozycyjnych (Górecki 2002, s. 276–277).

Z pieczętek na zachowanych w zbiorach Biblioteki Narodowej egzemplarzach wynika, że pod koniec swojego istnienia nakład miesięcznika wynosił 200 egzemplarzy. Pismo nie posiadało paginacji. Pantelejmon Juriew pozostał jego redaktorem, publikował również artykuły dotyczące historii kulturalnej mniejszości rosyjskiej na ziemiach polskich: np. „Незаметный юбилей” („Niezauważony jubileusz”)⁴⁸ poświęcony postaci Iwana Fetorowa, XVI-wiecznego moskiewskiego drukarza działającego na terenie Królestwa Polskiego czy też dołączoną do numeru 1/1967 kilkunastostronicową broszurę opisującą historię początków ruskiego drukarstwa na ziemiach polskich pt. „Из истории первопечатных связей Славено-Русских” („Z historii pierwszych drukarskich związków Słowiańsko-Rosyjskich”). Był również autorem sprawozdań z działalności RSK, np. „После пленума” („Po plenum”)⁴⁹, było jednak oczywiste, że faktyczną kontrolę zarówno nad RSK, jak i nad jej organem sprawuje Tredjakowski.

⁴⁷ Olejnik 1997, s. 85; *Русский Голос*, nr 2(228)/1965; *Русский Голос*, nr 2(245)/1967.

⁴⁸ *Русский Голос*, nr 9 (239)/1966.

⁴⁹ *Русский Голос*, nr 11–12 (241–242)/1966.

Ostatni numer miesięcznika *Głos Rosyjski* ukazał się w styczniu 1968 roku (nie zachował się w zbiorach żadnej biblioteki)⁵⁰. Ostatnia znana publikacja Pantelejmona Juriewa na łamach redagowanego przez niego periodyku to zbeletryzowany opis koncertu Piotra Czajkowskiego w Warszawie pt. „Чайковский в Варшаве” („Czajkowski w Warszawie”)⁵¹. Co ciekawe, według Romana Gorzelskiego przyczyną zamknięcia pisma było odejście na emeryturę jego redaktora naczelnego... Mniej więcej w tym czasie Juriew wydał również w Łodzi tomiki poezji własnego autorstwa: „Приворотное зелье” („Ziele przyrodzonne”, 1967), „Беловеж” („Białowież”, 1968), „Эротика” („Erotyki”, 1969) (Gorzelski 1983, s. 9). Istniejąca wówczas w PRL atmosfera polityczna coraz bardziej wskazywała, że dni rosyjskich organizacji są policzone...

Na początku lat siedemdziesiątych coraz bardziej dawała o sobie znać asymilacja mniejszości rosyjskiej w Polsce. Działacze RSK się starzeli, a jednocześnie wśród młodszego pokolenia obywateli polskich rosyjskiego pochodzenia coraz mniej było potencjalnych następców w dziele prowadzenia działalności społeczno-kulturalnej. Ponadto starzy działacze RSK byli stopniowo usuwani na margines na rzecz działaczy PZPR, którzy dążyli do upolitycznienia organizacji oraz zmarginalizowania tych członków organizacji, którzy byli związani z Cerkwią prawosławną. Ostatecznie 1 listopada 1973 roku powołano przymusowego kuratora RSK, którym został wspomniany wcześniej Tredjakowskij. Jego zadaniem była ostateczna likwidacja organizacji – wypełnił je do końca 1974 roku. W rezultacie jego działań koła RSK zostały wchłonięte przez TPPR, archiwum tej organizacji spalone, a sama mniejszość rosyjska w Polsce oficjalnie przestała istnieć. Polscy Rosjanie szansę na wznowienie działalności kulturalnej otrzymali dopiero po upadku sytemu komunistycznego w Polsce (Olejniki 1997, s. 89–90; Olejniki 2006, s. 107–109; Olejniki 2013, s. 119–121).

W zaistniałej sytuacji (także z powodu osiągnięcia wieku emerytalnego) Pantelejmon Juriew w ostatnich latach życia nie prowadził już żadnej działalności społecznej. Zamiast tego skupił się na pracy naukowej. Z jego inicjatywy na początku lat osiemdziesiątych wydano pracę poświęconą historii staroobrzędowców na ziemiach polskich. Ponadto według autora jego pośmiertnego biogramu, Romana Gorzelskiego, w ostatnich latach swojego życia przygotowywał opracowanie poświęcone historii prasy wydawanej w Polsce w języku rosyjskim (Gorzelski 1983, s. 9), które miało być pierwszym tego typu dziełem naukowym. Tego zadania niestety nie zdążył wypełnić do końca. Zakończył swoje życie w roku 1983 w wieku 79 lat. Został pochowany na łódzkim cmentarzu prawosławnym⁵².

⁵⁰ Informacja o ostatnim numerze wydanym w styczniu 1968 roku pochodzi z pieczętki na zachowanym w Archiwum RSKO w Białymstoku egzemplarzu numeru 253–254 *Głosu Rosyjskiego*. Cybart podaje błędną informację, jakoby pismo przestało się ukazywać pod koniec 1965 roku. Zob. Cybart 2014, s. 40.

⁵¹ *Русский Голос*, nr 11–12 (253–254)/1967.

⁵² Zob. Szlakiem pamięci... Stowarzyszenie Dziennikarzy Rzeczypospolitej Polskiej Oddział w Łodzi [<http://sdrplodz.media.pl/szlakiem-pamici-2/>; 9.05.2015].

Pantelejmon Juriew jest niewątpliwie jedną z najciekawszych postaci spośród przedstawicieli mniejszości rosyjskiej w Polsce w XX wieku. Jako jeden z nielicznych jej przedstawicieli udzielał się aktywnie w działalności dziennikarskiej, artystycznej oraz społecznej zarówno przed wybuchem II wojny światowej, jak i po niej. Potrafił tworzyć dzieła nadające się do publikacji jeszcze jako uczeń gimnazjum, później zaś publikował na łamach czołowych rosyjskich gazet wydawanych w II Rzeczypospolitej. Z dzisiejszej perspektywy kontrowersyjne mogą się wydawać jego poglądy na kwestię ukraińską, należy jednak zwrócić uwagę, że w tej sprawie nie różnił się zbyt wiele od innych Rosjan mieszkających zarówno w Polsce, jak i poza nią. Po zakończeniu II wojny światowej, mimo przynależności do Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, potrafił zachować pewną samodzielność poglądów, zarówno jako członek kierownictwa RTKO, a później RSK, jak i redaktor naczelny gazety *Głos Rosyjski*, będącej jednym z najbardziej udanych rosyjskich przedsięwzięć prasowych na ziemiach polskich. Inną jego zasługą było podjęcie pionierskich badań nad historią prasy rosyjskiej w Polsce, które niestety zostały przerwane przez jego śmierć. Jest on niewątpliwie postacią zasługującą na dużą uwagę w kontekście badań nad historią polskich Rosjan.

Źródła

Archiwum Akt Nowych w Warszawie

Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, sygn. 237/XIV–144.
Towarzystwo Straży Kresowej, sygn. 347.

Archiwum Rosyjskiego Stowarzyszenia Kulturalno-Oświatowego w Białymstoku

Korespondencja Rosyjskiego Towarzystwa Kulturalno-Oświatowego z Głównym Urzędem Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk.

Prasa

Dziennik Łódzki, Łódź 1958.
Głos Rosyjski, Warszawa–Łódź 1960–1961.
Вольнское Слово, Równe 1925–1929.
Воскресение, Lwów 1928–1929.
Временникъ, Lwów 1928, 1937.
Звено, Warszawa–Łódź 1952–1953, 1956–1957.
Научно-Литературный сборник Галицко-Русской Матици, Lwów 1930.
Наша Жизнь, Wilno 1929–1930.
Новая Искра, Wilno–Warszawa 1936.
Русский Голос, Lwów 1928–1929.
Русский Голос, Warszawa–Łódź 1957–1967.
Свѣтъ Истины, Włodzimierz Wołyński 1927.
Слово, Warszawa 1935, 1937.
Утро, Wilno 1927–1928.
Фильм и Экран, Warszawa 1936.

Bibliografia

- Bieloszewskaja L., Mitzner P., Flejszman Ł. (2011). Лев Гомолицкий и русская литературная жизнь в межвоенной Полше. W: Lew Gomolickij. Сочинения русского периода, t. 1 (s. 5–282). Moskwa.
- Cybart M. (2014). Helęgкий путь *Русского голоса*. W: Materiały z IV Międzynarodowej Konferencji Popularnonaukowej „Rosyjska spuścizna kulturalno-naukowa w Polsce”. Gdańsk 28–29 września 2013 (s. 36–41). Warszawa.
- Gorzelski R. (1983). Pantelejmon Juriew (1904–1983). *Odgłosy*, nr 12 (1303), 9.
- Górecki W. (2002). Łódź rosyjska. W: A. Magdziak-Miszewska, M. Zuchniak, P. Kowal (red.). Polacy i Rosjanie. 100 kluczowych pojęć (s. 271–278). Warszawa.
- Juriew Pantelejmon. Film w prasie polskiej. Filmpolski.pl [<http://www.filmpolski.pl/rec/index.php/rec/60896/4; 11.05.2015>].
- Hałuszko M. (2003). Воскресение. W: O. Katola, Ł. Sidłowycz (red.). Українські часописи Львова 1848–1939. том 3, 1920–1939, книга 1, 1920–1928 (s. 825–829). Львів.
- Mochola A.R., Ławgyniec P. (2001–2009). Русская эмиграция в Польше 1919–1945 – алфавитный указатель [http://www.mochola.org/russiaabroad/ruspldb/ruspl_euyua.htm; 9.05.2015].
- Olejnik L. (1997). Polityka państwa polskiego wobec Rosjan po II wojnie światowej. *Sprawy Narodowościowe – Seria Nowa*, t. VI, z. 2 (11), s. 27–58.
- Olejnik L. (2003). Polityka narodowościowa Polski w latach 1944–1960. Łódź.
- Olejnik L. (2006). Kres autonomii. Rosyjskie stowarzyszenia w Łodzi po II wojnie światowej. *Kronika Miasta Łodzi*, nr 2, s. 102–109.
- Olejnik L. (2013). Rosjanie. W: S. Dudra, B. Nitschke (red.). Stowarzyszenia mniejszości narodowych, etnicznych i postulowanych w Polsce po II wojnie światowej (s. 109–138). Kraków.
- Suławka A.R. (2012). Rosyjska i rosyjskojęzyczna prasa religijna w II Rzeczypospolitej. *Kultura – Media – Teologia*, nr 10, s. 59–88.
- Szlakiem pamięci... Stowarzyszenie Dziennikarzy Rzeczypospolitej Polskiej Oddział w Łodzi [<http://sdrplodz.media.pl/szlakiem-pamici-2/; 9.05.2015>].

STRESZCZENIE

Artykuł jest szkicem biograficznym Pantelejmona Juriewa – dziennikarza, poety oraz działacza mniejszości rosyjskiej w Polsce. Był on aktywny zarówno w czasie II Rzeczypospolitej (wówczas głównie pod pseudonimem Siemion Witjaziewskij), jak i Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Swoje pierwsze utwory poetyckie opublikował jeszcze jako uczeń gimnazjum w Ostrogu na Wołyniu, był też w tym czasie członkiem lokalnej grupy poetyckiej. Wkrótce po ukończeniu gimnazjum zaczął się aktywnie udzielać na łamach rosyjskich gazet emigracyjnych w II Rzeczypospolitej, gdzie publikował swoją poezję, prozę, a także artykuły historyczne i felietony o tematyce politycznej, w których atakował ukraiński ruch narodowy oraz proces ukrainizacji Cerkwi prawosławnej na Wołyniu. Po zakończeniu wojny pozostał w komunistycznej już Polsce, osiedlając się na terenie Łodzi. Zaangażował się również w tworzenie rosyjskiego miesięcznika kulturalnego *Zwieno*. Po odwilży politycznej w Polsce zaangażował się również w działalność Rosyjskiego Towarzystwa Kulturalno-Oświatowego (RTKO), stając się członkiem jego Zarządu, a następnie zostając redaktorem naczelnym tygodnika *Russkij Głos*, którym kierował aż do samego końca. Następnie, po rozwiązaniu przez komunistyczne władze RTKO, stał się jednym ze współzałożycieli nowej organizacji tego typu, której przez pewien czas był nawet prezesem. Mimo przynależności do PZPR starał się zachować pewną swobodę

ideologiczną. Musiał on jednak z czasem ustąpić na rzecz człowieka popieranego przez władze komunistyczne. Po odejściu na emeryturę prowadził pionierskie badania nad historią prasy rosyjskiej na ziemiach polskich, które jednak zostały przerwane przez śmierć.

Słowa kluczowe: mniejszość rosyjska, II Rzeczpospolita, PRL, dziennikarstwo